

Живорад Ајдачић

Културна историја у транзицији

ПАНТЕОН НАШЕГ ПАМЋЕЊА

Навршава се 190 лета од како су пречански Срби од знања, образовања и националне свести у Пешти 4. фебруара по старом, а 16. по новом календару 1826. године основали Матицу српску.

Идеју о оснивању, Лукијана Мушицког, уобличио је и уз помоћ богатих трговаца наклоњених књижевности, реализовао је Јован Хаџић, а сви заједно поручили су да Матицу српску оснивају „на ползу српског рода“.

Данас, безмало два века доцније, Матица не представља само нашу најстарију књижевну, културну и научну институцију, него пантеон српског памћења. Кошницу наше културе.

„Матица није само установа прошлости, него и драгоцену упориште за будућност“, каже поводом јубилеја, председник Матице, проф. др Драган Станић. Према Станићевом виђењу, „ако тај испит положимо, постаје савим реално да ћемо имати памети и снаге да и друге испите успешно по-

ложимо. Уколико, пак, на том испиту паднемо, уколико не успемо да сачувамо моћну и снажну Матицу, онда тиме шаљемо јасну поруку да као народ и култура не поседујемо елементарно здравље и виталност, те да опстанак једноставно нисмо ни заслужили. Питање опстанка Матице српске, стога, није питање које треба да решавају само челници установе и њени чланови, него је то питање за сваког самосвесног припадника српске културе и за сваког друштвено одговорног човека“ – поручује професор др Станић.

О одговорности, првенствено националној, водили су велику бригу наши преци у Угарској. По оснивању Матице, развили су богату издавачку деланост. Основу је чинио лист „Летопис“, који је две године старији од Матице а и данас је најстарији часопис у Европи. Непуне четири деценије по оснивању, априла 1864. године, донета је одлука да се Матица из пештанске задужбине добротвора Саве Текелије пресели у Нови Сад. Пошто је Беч укинуо српско војводство 1859. годи-

не, Срби су се суочили са слабљењем свог значаја у Пешти.

Стога, када је 1864. године дозрела одлука да се из расејања Матица пошаље кући, Нови Сад се сâм наметнуо као нова адреса. Био је најважније српско културно средиште, тада много јаче од Београда.

Досељењем Матице, Нови Сад постаје српска Атина, жижа српске културе и сабиралиште српске памети. У њему се, како је записао Јован Скерлић, мислило за цео српски народ. Развијени су књижевство, новинарство и штампарство. Да пресељења не беше, вероватно ни данас Матице не би било. Захваљујући далековидости наших предака, Матица је преживела седам држава и неколико различитих политичних система. И данас, са око 3 000 сарадника, Библиотеком са три ипо милиона публикација и Галеријом вредних збирки, стоји стамено и на ползу прецима, савременицима и потомцима.

САНУ И ДАЉЕ БЕЖИ ОД „НОБЕЛА“

Зашто је Србија поново пропустила прилику да номинује писца за највећу светску књижевну награду?

Нобеловом комитету нема ко да пише. Бар не из Србије. Пропустили смо још једну прилику да неког од наших знаменитих писаца пријавимо за трку за највећу књижевну награду. Рок је истекао 31. јануара. Узалуд су, ранијих година, на адресе САНУ, Удружења књижевника Србије и Српског ПЕН центра из Стокхолма стизали позиви са молбом да се уз образложење проследи име нашег кандидата за Нобелову награду. Одговора швед-

ској академији доследно није било. Ове године писмо је зато стигло само академији, и опет остало без одговора.

Тако је Србија и у овој ствари земља парадокса. Без обзира на то што имао квалитетне прозне писце и песнике за главни светски ток, који у својим витринама држе већину националних награда за врхунске домете, ауторе које познаје и признаје чак и део стране публике и критике, још не успевамо да нађемо име које бисмо с поносом „гурнули“ у квалификације за планетарно књижевно првенство. Па шта буде.

Нису се, изгледа, наши људи од пера још договорили ко ће после Андрића бити писац. Да ли је по среди уметничка сујета? Или то што преовлађује мишљење да је ово надметање чиста политика, па сходно томе одбијамо да уђемо у то коло. На страну то што су Нобелову награду, потпуно праведно, кроз историју добијали и многобројни писци највишег ранга.

На седници одељења језика и књижевности САНУ, 26. децембра прошле године, наши академици су одлучили да ни ове године немамо представника.

У протеклих неколико деценија Српски ПЕН је предлагао Десанку Максимовић, Данила Киша, Александра Тишму, Васка Попу. Удружење књижевника Србије предлагало је Васка Попу, Данила Киша, Милорада Павића, Слободана Селенића, Миодрага Булатовића, Добрицу Ћосића, Миодрага Павловића. Павић је, уз то, номинован десетак година узастопце од предлагача и Европе и САД. А Кишово име прати и легенда да је већ био

у победничкој коверти, али је, нажалост, умро тог октобра 1989. године, уочи саопштења победника, а награда се не додељује постхумно.

Нобелов комитет је, по Андрићевим речима, довео награду у питање својим одлукама, које нису у сагласју са читаоцима и књижевном критиком.

Додељивње је често контроверзно, примат имају књиге и писци са политичким а не са уметничким педигреом.

СПОРНО СВЕ ШТО ЈЕ СРПСКО

Ко не добије паре на мосту, добиће на ћуприји – и то у Андрић граду. Одлука академика, песника Матије Бећковића да десет хиљада евра – део новца од недавно добијене награде од Института „Иво Андрић“ подели на равне части и поклони Матици српској и Српској књижевној задрузи, указала је на несхватљиву небригу наше државе према нашим најстаријим институцијама културе.

Бећковићевим гестом ове две куће су, бар за неко време, скинуте са „вештачког дисања“. Дочекале су, тако, државне паре, али из Републике Српске, која је обезбедила износ награде.

За то време, нико из државног врха Србије годинама не чује вапаје челника Матице српске и Српске књижевне задруге. Министри културе се, као по правилу, не узбуђују. Матица српска је министру Тасовцу током прошле године упутила седам писама и остала без одговора. Министарство културе Србије је, изгледа, чекало Деда Мраза. На Матичин рачун је тек 31. децембра легло одобрених 400.000,00 динара за „Летопис“. Уследило је после два оштра саопштења Матице срп-

ске, у којима је јавност упозната са чињеницом да је најстарији живи књижевни часопис на свету покренут 1824, током читаве 2015. на издисају без динара, обећане државне помоћи. Министру безуспешно пишу људи из Српске књижевне задруге, не прима их Тасовац ни на кафу... Председник СКЗ Милован Данојлић недавно нам је рекао да се осећа као „неуспешни улични просјак“. Знаменито Задругино „Плаво коло“, наша најстарија књижевна едиција, која излази од 1892, је два саставља крај са крајем. Постојећи закон о СКЗ не предвиђа никав буџет – ни за установу ни за „коло“. Мада је још 2013. године било предвиђено да се из буџета Владе Републике Србије наменски финансира макар „коло“, а предлог закона прошао јавну дискусију, процедура је прекинута, а СКЗ напуштена. У нову годину улази са старим мукама. Некако је испало да је спорно све што има тај атрибут „српска“: Матица српска, Српска књижевна задруга, Српска академија наука и уметности, Република Српска... Просто је невероватно да Матица српска и СКЗ које су све време претрајавале буду спорне сад, и да Министарство културе Србије први пут у својој историји нема слуха за ове институције.

ПИСАЦ ЈЕ СЕБЕ УВРЕДИО

Скандалозан поступак писца Филипа Давида у Народној библиотеци Србије, приликом доделе награде за најбољу књигу *Кућа сећања и заборав*? Гле чуда, раније додељиване награде за најчитанију књигу библиотека Србије, сада на основу десет предложе-

них најчитанијих књига од стране библиотеке Србије додељује је жири за проглашење најчитаније књиге. Веома чудно и необјашњиво како може жири да одлучује у име читалаца Србије.

И то није све. У свечаној сали Народне библиотеке Србије, књижевник Филип Давид, приликом уручења додељене му награде за књигу „Кућа сећања и заборав“ изволео је изјавити следеће: „Морам, ипак, да се оградим од присуства господина Томе Николића. Поштујући институцију председника републике, морам рећи да се од почетка 90. година нисам слагао са политичким ставовима и политичким деловањем господина Николића и осећам обавезу да то кажем овде, пред њим.“

Замислимо каква би била реакција да је којим случајем председник Србије господин Томислав Николић одбио да присуствује прослави у Народној библиотеци Србије због евентуалног неслагања са ставовима награђеног писца.

Или, још горе, да је јавно увредио награђеног писца Филипа Давида, казујући да се не слаже са одлуком Комисије која је наградила његово стваралаштво. Овако, господин писац је себи дозволио нешто што је недопустиво у културном свету. Оно што је могао да уради на претходним изборима и што слободно треба да учини на наредним изборима, учинио је на погрешном месту и на један погрешан начин.

Показао је непоштовање за другог и другачијег и неспремност да буде достојан саучесник свечаности. Овде није реч о идеолошкој реакцији, јер иде-

олошке разлике сматрају се изгледа богатством друштва и доживљавају као стваралачки потенцијал. Ради се о указивању на важност културе дијалога. Сви су били збуњени реакцијом награђеног писца питајући се да ли је то исти онај човек који тако мудро расуђује у својим књигама.

Све је могло да буде боље да је успео да се издигне изнад тренутка неопрезности у коме је допустио себи да заборави важност догађаја чији је смицао промоција стваралачке одговорности.

Коментари појединаца на гест награђеног писца према председнику државе показују да неки мисле да само вређањем неистомишљеника човек показује своју вредност.

„Ово није јавна прозивка награђеног писца него је позив свима нама да своје различитости носимо без двоумљења, дволичења и насиља. Да се уважавамо међусобно и надмећемо смислено трудећи се да будемо што бољи једни према другима, не желећи да понижавањем и обезвређивањем других истичемо себе као једине меродавне факторе. Зато је потребно да свако сачува достојанство другог, само тако бићемо одговорни и достојанствени људи“ – како истиче доктор Љубивоје Стојановић, протојереј.

Колико поштује институције државе Србије Давид је показао и тако што је све време боравка у Народној библиотеци, укључујући тренутак уручења споменутог признања носио капу на глави. Шта је тиме хтео да каже? Капа се скида и у кафани, како истиче Ратко Дмитровић у „Вечерњим новостима“.

МИНИСТАР ТАСОВАЦ ОБМАЊУЈЕ ЈАВНОСТ

У скупштинској расправи је министар Тасовац обмануо Парламент, што је кривично дело, да је његов предлог закона прошао процедуру. Сакрио је да су против његовог предлога сва уметничка удружења, уметници, Национални савет за културу и скупштински Одбор за културу. Дакле, одбијен је па није прошао нигде.

Такође је тврдио да је огромна већина јавности против националних признања. Међутим, то је произвољна недокументована обмана Скупштине јер су на РТС-у објављени резултати анкете са питањем: да ли подржавате доделу националних признања истакнутим личностима у области културе? Са „да“ одговорилило је 64,5 % испитаника, са „можда“ 10,1 %, са „не“ 19,5 %, са „не знам“ 5,9 %. Дакле, само је мање од 20 % грађана било против. Захваљујући члановима одбора за културу Скупштине Србије, а посебно посланицима из културе Срђану Драгојевићу, редитељу, Ненаду Милосављевићу, кантаутору и председници Одбора за културу Весни Марјановић прихваћени су амандмани на Закон о Изменама и допунама закона о култури. На реакцију јавности и Одбора за културу огласио се премијер Александар Вучић, да се прихвати предлог Одбора за национална признања за врхунски допринос у култури, што су посланици усвојили.

СТОП ЛОШЕМ ЗАКОНУ О КУЛТУРИ

Зашто није прихваћена заштита српског језика и писма?

Зашто су укинуте националне институције Србије?

Зашто није прихваћена стратегија културе?

Зашто није прихваћена заштита домаћег стваралаштва?

Зашто су самостални уметници и уметници уопште доведени до руба срама?

Треба ли нам култура уопште?

Министарство културе и информисања поново доводи у заблуду јавност и изазива нове неспоразуме да „самостални уметници Србије дугују држави око 100 милиона динара“ на име неизмирених пореских обавеза. Тако се створио утисак да су самостални уметници Србије занемарили своје грађанске дужности и малтене свесно утајили део својих пореских давања, што је изазвало неповољне па и увредљиве коментаре у широј јавности и то у ситуацији када сваки седамнести члан удружења може да користи то право.

У вези са тим, Културно-просветна заједница и Координациони одбор репрезентативних удружења поново саопштава да је неопходно направити разлику између неплаћеног пореза, на једној и неизмирених доприноса за пензијско и здравствено осигурање самосталних уметника на другој страни. Дуговања на које се позивају челници Министарства културе, настало је због неажурности тј. константног кашњења уплата доприноса за пензијско и здравствено осигурање од стране јединица локалне самоуправе, међу којима и града Београда, што је њихова законска обавеза. Дуг је створен нагомиланањем камата због овог константног кашњења. Нису уметници

својом кривицом, направили ово дуговање, већ држава, чија је законска обавеза била да редовно уплаћује прописане доприносе, што у дужем временском периоду није благовремено чинила како је прописано законом. Тако је створена основица дуга који се сада увећава без могућности да у разумном року буде измирен. То, даље, правним насиљем производи и низ других озбиљних последица: тако преко 3 000 самосталних уметника и чланова њихових породица ЗСО одбија да овери здравствене књижице док не измире сва дуговања, што практично значи да им се, незаконито и супротно Уставу, укида елементарно право на здравствену заштиту. Даље самостални уметници који су остварили право на старосну пензију или боловање, то право не могу да остваре, што их доводи у неприхватљив дискриминисан положај. И овом приликом упозоравамо да док држава и њени органи не предузму неопходне мере за адекватно решавање овог питања које је отворено више од годину дана ситуација ће се само погоршавати, а самостални уметници Србије ће све теже подносити грешке и неспособност државе, а

посебно Министарство за културу да брине о својој култури и стваралаштву. Ових дана представници Културно-просветне заједнице Србије, Културно-просветне заједнице Београда и Координационог одбора репрезентативних удружења Србије воде интензиван разговор о изналажењу решења и хитног разрешења проблема самосталних уметника са председником Владе Републике Србије у нади да ће пронаћи трајно решење и разрешити нагомилане проблеме који трају годинама.

Министар културе господин Тасовац пошто неће бити више министар културе, брзо се снашао и пронашао посао за себе, али не у Филхармонији већ за бинског мајстора где је положио испит на Куста филмском фестивалу на Мокрој Гори када је на својим раменима донео црвени тепих и поставио га за улазак специјалних гостију на фестивалу. Како је овде положио испит за „бинског мајстора“ Кустурица му је понудио и нови посао да компонује класичну музику за фарму крва који поседудје Емир Кустурица јер је познато у свету да краве слушајући класичну музику дају више млека.